

EL DEBAT A CATALUNYA

Parar d'estrènyer per desfer el nus

Marc Arza

El president de la Generalitat, Josep Tarradellas, en el seu retorn a Catalunya, al costat del president espanyol, Adolfo Suárez. Il·lustració: César Cromit.

Era una dècada d'optimisme, la segona edat d'or de la seguretat. Els grans conflictes del món es resolien i semblava que la política espanyola havia aconseguit foragitar els seus fantasmes. Hi havia tensions i esgarrinxades però a mitjans dels anys noranta el catalanisme i l'Estat espanyol consolidaven una *conllevancia* productiva i sostinguda per primer cop des que Catalunya havia tornat a emergir com a actor polític a finals del segle XIX. Uns anys de calma entre dècades de tempesta. Aquell món es va acabar i les constants dramàtiques de la nostra història van tornar a aparèixer.

Dues imatges ho expliquen bé. Una en blanc i negre, el president Companys i alguns dels seus consellers al vaixell presó Uruguay. L'altra en color, consellers i líders socials de l'independentisme a la presó de Lledoners. Dels Fets d'Octubre de 1934 als Fets d'Octubre de 2017, hi torna a haver a Catalunya presos polítics i exiliats. Un *ritornello* tràgic de la política catalana que obliga a fer-se algunes preguntes. Fa vergonya comparar-se amb els homes i les dones que van viure el Desastre dels anys trenta, la guerra i el purgatori posterior, però les preguntes són les mateixes que alguns Homenots es van fer llavors. Què ha passat? Què ens ha passat? Què cal fer a partir d'ara per tornar a construir?

Un bon text arruïnat per una mala lectura

L'any 1985 el President Tarradellas va predir el coll d'ampolla que la política catalana encararia vint anys més tard. "El primer problema de la Catalunya actual és demostrar amb el seu bon regiment que l'Estatut actual li va petit. En política, sense confiança no hi ha res a fer. Caldran anys perquè Catalunya se'n faci mereixedora fins al punt que Madrid accedeixi a modificar l'Estatut darrerament aprovat. Perquè si no és modificat, Catalunya es trobarà en la situació més que desgraciada de comprovar que l'autonomia que té no és, ni de bon tros, la que volia. I no em refereixo a la literalitat de les disposicions de l'Estatut sinó a l'esperit que l'informa. (...) Vet aquí el gran problema d'avui, que pot arribar a tenir greus conseqüències" [1]. I aquell moment va arribar.

El catalanisme pensava el marc constitucional espanyol des d'un acord no escrit de progressivitat que l'Estat mai no va assumir

El catalanisme pensava el marc constitucional espanyol des d'un acord no escrit de progressivitat que l'Estat mai no va assumir. La idea que l'autogovern havia de créixer alhora que creixia la capacitat dels catalans per governar-se. L'esperança que una Espanya rica i democràtica seria més receptiva a l'aspiració sobirana de Catalunya. La negociació del nou Estatut responia a aquesta lògica però va topat amb un rebuig frontal. L'Estatut acordat a Madrid i votat a Catalunya l'any 2006 era una treva, una sortida honorable, però l'any 2010 la sentència del Tribunal Constitucional el va impugnar amb un cop de porta rotund i dolorós. Un desengany profund i el final d'un camí. El marge de progressivitat que ofería el pacte constitucional va quedar tancat amb una nova interpretació restrictiva i rígida de la norma fonamental. Un bon text arruïnat per una mala lectura.

Sense memòria, sense prudència

Dues anècdotes dels anys de la Transició ajuden a explicar aquella forma de fer política i els fruits que va donar. Hi havia memòria i, en part per això mateix, hi havia un sentit de la prudència que condicionava el joc. Les regles de la partida però no necessàriament els seus límits.

La Corporació Metropolitana de Barcelona era un dels grans projectes del maragallisme. Una eina per governar la gran Barcelona. Quan les lleis d'ordenació territorial aprovades pel Parlament l'any 1987 van tallar d'arrel aquella iniciativa una reunió de l'executiva socialista va plantejar la possibilitat de combatre-les amb un recurs al Tribunal Constitucional. "Maragall es va quedar sol defensant-ho (...). La direcció del partit va al·legar que recórrer una llei del Parlament evocava el conflicte que la Lliga havia provocat als anys trenta amb la Llei de contractes de conreu" [2]. Pot semblar una anècdota, un comentari breu d'una reunió de partit de fa més de trenta anys però és alguna cosa més. La inestabilitat republicana, el desastre de la guerra i el trauma de la dictadura van deixar un

pòsit de memòria constant.

Quan vint anys després del cop d'Estat de febrer de 1981 el President Pujol explicava en un article a *La Vanguardia* la seva experiència durant el 23F resumia així la seva actitud: “mi consigna fue no precipitarse” [3]. Hi havia en aquella generació un fort sentit de la prudència política. Tenien ben present aquella teoria del desbordament que Josep Pla va enunciar en un article a *La Veu de Catalunya* poc després del Sis d'Octubre. “Si us dediqueu a la política demagògica, ¿qui podrà evitar que un demagog més audaç us sigui l'herba sota els peus i us desbanqui?” [4]. Tenien memòria històrica i una idea clara del nivell de turbulència que la política espanyola podia tolerar si es volien evitar els riscos d'una espiral d'inestabilitat fora de control. A Madrid sabien que l'estabilitat d'Espanya no es pot donar mai per descomptada i que perseguint la submissió de Catalunya l'Estat ha caigut massa vegades en l'enduriment, l'autoritarisme i la catarsi.

Amb el pas dels anys una nova fornada de polítics va anar arribant a la sala de màquines del poder a Madrid i a Barcelona. La seva història ja no era la de la tragèdia republicana i l'antifranquisme. La prudència semblava sobrerera, una covardia innecessària que els lligava de mans i peus frenant les seves ambicions.

La llei contra el vot i el punt de no retorn

Els arguments del combat ideològic entre Madrid i Barcelona durant l'ascens de l'independentisme van tornar allà on havien estat durant bona part del segle XX. L'Estat va jugar a la llei i la força mentre el catalanisme jugava al vot i la justícia. Com si l'Estat democràtic de dret pogués ser aliè a la força de les urnes. Com si el compliment de la llei fos opcional per una institució de govern en el context de l'Europa democràtica. Incapaços, tots plegats, d'admetre que no hi ha conflicte possible entre la llei i els vots perquè la llei té l'obligació d'ajustar-s'hi i el vot el deure de sotmetre's-hi. A les democràcies sòlides el dret i la justícia han de ballar sense trepitjar-se.

Un gran error gairebé sempre és fruit d'una cadena de petits errors. Van caldre anys de jugades temeràries per arribar al descarrilament dels Fets d'Octubre de 2017, una crema de vaixells general que va situar el país en un bloqueig difícil de superar. L'Estat amb el seu autisme de mitja dècada, incapaç d'entomar la demanda catalana de sobirania, fent veure que la reivindicació independentista era una febrada. El sobiranisme jugant al tacticisme, fent un discurs fàcil que pretenia que per arribar a la independència n'hi havia prou desitjant-la fort. Incapaç d'assumir que amb una majoria escassa que no arribava al 50% no es podia tirar pel dret. L'any 2017 la suma d'errors va consolidar un camí de no retorn. L'Estat enviant milers d'antidisturbis a agredir els ciutadans que es van mobilitzar l'1 d'octubre i utilitzant el seu aparell judicial per empresonar polítics o forçar-los a l'exili. L'independentisme, incapaç de capitalitzar l'1 d'octubre, presoner de lluites internes, corrent cap a una declaració d'independència simbòlica que va acabar amb la suspensió de l'autonomia. Dolor, agror, bloqueig i un punt de no retorn.

Reptes, pandèmia i punt d'inflexió

La reforma de l'Estatut i el gir independentista s'alimenten d'una barreja d'angoixa i il·lusió. La plena consciència dels reptes urgents que encara la societat catalana i la manca de les eines necessàries per superar-los amb èxit. Hi ha canvis profunds en marxa que transformen l'economia i la societat arreu del món. El repte digital, el repte de la sostenibilitat, la globalització, la desigualtat creixent i la immigració com a desafiaments principals. Espanya ha aixecat un gran Madrid que xucla les energies peninsulars i resulta cada cop més difícil resistir-s'hi. L'entramat polític, empresarial i fiscal de l'Estat dibuixa un desequilibri evident cap al centre de la península. Sense prou capacitat per empènyer polítiques ambicioses i dotar-les dels recursos necessaris una Catalunya angoixada s'enfronta a aquests canvis amb una mà lligada a l'esquena.

La voluntat de ser de Catalunya persisteix; els reptes són aquí, no s'han mogut, i des de fa uns mesos s'han vist accelerats per una pandèmia global

La voluntat de ser de Catalunya persisteix. Voluntat de ser més i de continuar sent el propi centre. Voluntat de ser una cultura dinàmica, una economia vibrant, una societat justa i una llengua viva. Fa quinze anys que la política catalana malda per un canvi estructural que li permeti afrontar amb garanties els reptes del futur. Quinze anys i dos fracassos. Els reptes són aquí, no s'han mogut, han anat a més i, des de fa uns mesos, s'han vist accelerats per una pandèmia global que ha posat tothom cara a cara amb les seves debilitats.

Un triple bloqueig sense sortida

L'escalada cap a l'octubre de 2017 i el xoc posterior han tingut conseqüències sobre el prestigi interior i exterior de la política catalana. La confiança, i la legitimitat, de l'autogovern català són avui més pobres que fa una dècada. Han passat tres anys i la política catalana no s'ha mogut del bloqueig en que va entrar després d'aquell octubre. L'independentisme no pot consolidar el seu projecte perquè la seva majoria és insuficient i no permet superar l'oposició frontal de l'Estat espanyol que la Unió Europea ha secundat sense cap esclatxa important. Però si l'independentisme no guanya ningú pot afirmar que estigui perdent. En les condicions més adverses, amb el seus lideratges a la presó i l'exili, sense un projecte viable per oferir als votants, ha mantingut la seva força i continua sent, de llarg, el principal moviment polític de Catalunya. No hi ha independència, no hi ha resignació, i tampoc no s'albira cap camí del mig. L'experiència de l'Estatut fa gairebé impossible qualsevol esperança d'un nou pacte d'autogovern amb l'Estat. Probablement caldria una reforma constitucional per tirar-lo endavant i ni la política ni la societat espanyoles semblen capaces d'emprendre un viatge com aquest per tancar la crisi catalana. Triple bloqueig, i ara què?

La solució Tarradellas

Entrevistat en un llibre d'homenatge a Ramon Trias Fargas publicat l'any 2000, Pasqual Maragall resumia en quatre punts la posició política del President Tarradellas sobre la relació de Catalunya amb l'Estat espanyol. Costa de dir si Maragall definia el pensament de Tarradellas o el seu propi però el dubte no resta ni un gram de valor al plantejament que presentava: “primer, que els catalans hem de decidir per nosaltres mateixos; segon, que en tot el que es refereix a les qüestions decisives els catalans hem d'anar junts; tercer, que la major part de les coses dolentes que ens han passat a la nostra història provenen tant o més dels nostres propis errors com de l'acció dels altres; i quart, que Espanya és una realitat important de la qual en formem part i no ens hi podem posar d'esquena” [5].

Hi és tot, tota la complexitat, una proposta d'itinerari i els sots on s'ha ensopegat els últims anys. Catalunya ha de ser allò que els catalans vulguin però per aconseguir-ho cal construir majories àmplies, evitar descarrilaments sumant a la persistència tot el sentit del temps polític i no actuar com si Espanya fos una cosa aliena i llunyana que no cal tenir massa en compte. El camí dels darrers anys ha estat un altre. Amb una majoria escassa, amb el *#tenimpressa* com a lema i tractant Espanya com si fos una metròpoli llunyana sense lligams amb el país, el resultat de tot plegat és a la vista de tothom. La pregunta és evident, com es refà el camí? Com encaixen ara i aquí les quatre peces de la recepta Tarradellas citada per Maragall? Doncs a poc a poc, a mitjà termini i amb més paciència que força.

Els catalans hem de decidir

La sortida del laberint haurà de ser consultada als ciutadans de Catalunya. No hi ha altre camí. La sentència del Tribunal Constitucional que va escapçar l'Estatut va esquerdar la legitimitat democràtica el marc polític català. Els catalans no han votat el seu Estatut. No han refrendat la seva peça del bloc de constitucionalitat espanyol. Catalunya és una nació perquè així ho entenen una gran majoria dels seus ciutadans i la nació catalana no ha aprovat el seu règim jurídic actual. Serà a través d'un referèndum d'autodeterminació tolerat per l'Estat o votant un nou text d'autogovern més o menys ambicions, no ho sabem, però fins que la ciutadania de Catalunya no refreni un nou estatus la inestabilitat política que afecta el país i el conjunt d'Espanya no desapareixerà. Allò que va encetar una sentència que impugnava uns vots ho tancaran uns vots que impugnarán aquella sentència.

Construir majories àmplies

Qualsevol canvi de l'estatus polític de Catalunya serà fruit d'un consens ampli que, necessàriament, haurà d'anar força més enllà del 50% dels vots per situar-se en una majoria més generosa. Serà necessari per superar l'oposició de l'Estat, per buscar complicitat internacional si el camí és la independència i per esquivar el risc d'una tensió social que pugui esquerdar el país. Ser més, sí, però també ser més majoritaris. No només sumant voluntats, cultivant l'abstenció còmplice, treballant per reduir el rebuig que la proposta pugui generar perquè ningú la visqui com una amenaça.

Una majoria àmplia és condició necessària però no suficient. El nou Estatut va sortir del Parlament l'any 2005 amb 120 vots a favor i només 15 en contra. Hi havia unitat, semblava, però era més aparent que real. La competició electoralista va afavorir un Estatut maximalista a Barcelona que tothom es va afanyar a negociar a la baixa quan va arribar a Madrid. El partit del President de la Generalitat negociava a la banda del govern espanyol i el primer partit de l'oposició va acabar pactant el text amb la Moncloa sense que ho sabessin a la Casa dels Canonges. Una dècada més tard, en plena escalada independentista, els dos partits que compartien el govern de la Generalitat gosaven jugar al joc de la gallina amb el futur del país a les mans. Sense unitat política real acompanyant una majoria àmplia no hi ha victòria possible davant d'un Estat que gairebé sempre juga amb tots els actors en plena coordinació.

Evitar els errors propis

La història demostra que la paciència i el sentit del temps polític són a la base dels triomfs col·lectius de la Catalunya contemporània. L'Estat ha comès errors, la repressió desfermada l'u d'octubre contra els col·legis electorals n'és un exemple evident, però el catalanisme té tendència a descarrilar en els moments fonamentals. Els errors sempre surten més cars al jugador més dèbil. El moviment sobiranista hauria de ser conscient que en la progressivitat i la calma guanya tot sovint mentre en el conflicte i la pressa hi perd gairebé sempre. Evitar els desbordaments, sempre i a tothora, és una lliçó fonamental del segle llarg d'història política del catalanisme. Lligar curt la demagògia per aturar els espirals descendents abans no comencin. Memòria i prudència, de nou.

Espanya, una realitat important

Conèixer l'Estat, conèixer Espanya. El catalanisme tenia una idea d'Espanya i una missió hispànica. Pot semblar una paradoxa però el sobiranisme i l'independentisme també les necessitaran si volen consolidar un projecte majoritari per al segle XXI. "Espanya és una realitat important de la que en formem part", deia Tarradellas, i tenia raó. Espanya existeix, hi és, i la seva presència, impacte i influència a Catalunya va molt més enllà de la imposició estatal. El combat català no és amb Espanya, no pot ser-ho, sinó amb el seu Estat.

Qualsevol consens que aspiri a construir una hegemonia es juga una part de l'èxit en la capacitat de construir un discurs que incorpori l'espanyolitat catalana

Cap moviment que aspiri a ser hegemònic a la Catalunya d'avui pot ser antiespanyol. És indispensable evitar la confusió entre l'espanyolisme i l'espanyolitat en que cau una part del sobiranisme. L'espanyolisme és residual a Catalunya, l'espanyolitat no. L'espanyolitat catalana és alguna cosa més que legítima, és normal, i ha de tenir un encaix confortable i natural en la catalanitat compartida de demà passat. Espanya existeix i l'endemà de la independència els llaços d'hispanitat continuarien ben vius. Qualsevol nou consens que

aspiri a construir una hegemonia es juga una part de l'èxit en la capacitat de construir un discurs escandinau que incorpori l'espanyolitat catalana. La dèria hispànica del catalanisme no era una dèria, era una necessitat.

Tornar a la política

Majories, unitat i intel·ligència. El camí és difícil però està marcat. Trencar la polarització i superar el bloqueig. Cultivar l'espai central generant nous consensos, un a un. Recuperar el prestigi de la Generalitat com a eina de bon govern. Interpel·lar-nos de nou els uns als altres sense perseguir la necessitat d'una victòria imminent. Tornar a somriure per tornar a convèncer. Assumir que la independència i l'autogovern no s'exclouen. Que la majoria independentista creix quan es frena l'autogovern i que l'autogovern avança si ho fa la voluntat d'independència. Recuperar la política Catalunya endins i Catalunya enfora sabent que l'Estat no hi serà. Els aparells de l'Estat són un actor amb vida pròpia que el govern espanyol no controla mai del tot. Uns aparells que voldrien prorrogar el bloqueig i la polarització per evitar qualsevol canvi. És urgent que presos polítics i exiliats recuperin la llibertat, per justícia i per facilitar la normalització política. És urgent però serà difícil perquè una part important de la maquinària estatal no vol el retorn a la política. I és justament per això que és important aconseguir-la.

Encara resulta difícil intuir una sortida però que no es pugui veure no vol dir que no hi sigui. Apareixerà si es creen les condicions perquè germi. Com aquells nusos que semblen impossibles de desfer. Intentant-ho amb més força només s'aconsegueix embrollar i estrènyer encara més. Aturar-se, observar el nus, respirar abans de tornar a posar-hi els dits, ja és començar a desfer-lo. Per començar a sortir d'un pou el primer que cal és no cavar més avall.

REFERÈNCIES

- 1 — TARRADELLAS, JOSEP (1989): *Ja sóc aquí. Record d'un retorn*. Barcelona, Planeta (p. 15-16).
- 2 — FUSTER-SOBREPERE, JOAN (2017): "La política és la gent", Claret, Jaume (coord.): *Pasqual Maragall. Pensament i Acció*, Barcelona, La Magrana (p. 50-51).
- 3 — PUJOL, JORDI (2001): "Mi consigna fue no precipitarse", *La Vanguardia*, 21 de febrer de 2001.
- 4 — PLA, JOSEP (1983): *Cròniques parlamentàries (1934-1936)*, Barcelona, Destino (p. 22).
- 5 — GISBERT, JOSEP (2000): "Entrevista amb Pasqual Maragall", Gisbert, Josep i Oliver Joan: *Homenatge a Ramon Trias Fargas*, Barcelona, Fundació Ramon Trias Fargas (p. 227).

Marc Arza

Marc Arza és consultor en internacionalització d'empreses i membre del Consell Nacional del PDeCAT. Durant vuit anys, ha sigut regidor de promoció econòmica i urbanisme a l'Ajuntament de Reus. Llicenciat en Dret, té un Màster en gestió d'empreses i un Màster en Humanitats i Cultural Contemporània.